

Vladimir Lončarević

## KNJIŽEVNI NAZORI ILIJE JAKOVLJEVIĆA

dr. sc. Vladimir Lončarević, Zagreb, izvorni znanstveni članak

UDK 821.163.42.09 Jakovljević, I.

*Ilija Jakovljević (1898-1948), hrvatski književnik, novinar i urednik, objavio je, uz ostalo, tijekom tridesetogodišnjeg književnog rada više teorijskih članaka o književnosti. U tim člancima razradio je svoja gledišta o smislu i zadaćama književnosti i književnika. Budući da je od 1915. do 1930. bio sudionik katoličkog pokreta među Hrvatima koji je započeo godine 1903. krčki biskup Antun Mahnić, svoja je spomenuta stajališta utemeljio na kršćanskoj philosophia perennis. U skladu s tim tražio je da književnost odgovara zahtjevu jedinstva istine, dobrote i ljepote, da bude autentičan iskaz kršćanskog života pisca koji teži svetosti, zahtijevao je da književnost služi narodnom životu, ali da umjetnička sloboda ostane neokrnjena ikakvim izvanjskim ideološkim tendencijama. Ovaj članak pruža temeljni uvid u spomenute Jakovljevićeve književne nazore.*

**Cljučne riječi:** *katolička književnost, nova umjetnost, moral, estetika, tendencija, narod*

### 1. Uvod

U niski važnih i značajnih književnih imena koja su dugo bila prešućena i zane-marena zbog političkih i ideoloških razloga nakon II. svjetskog rata Ilija Jakovljević po opsegu je, raznolikosti i umjetničkoj vrsnoći svoga rada zacijelo jedno od prvih. No, iako dugo potisnut iz književnopovijesne matice, ipak, za razliku od većine, Jakovljević bijaše jedan od malobrojnih s kojih je skinuta paučina zaborava i prije obnove demokracije godine 1990. Mislimo pri tome na činjenicu da je osamdesetih godina prošloga stoljeća bio u Sarajevu ponovno tiskao njegovu knjigu *Lirika nevremena* Slobodan Blagojević (Sarajevo, 1982), a uskoro je (1985) u sarajevskom *Godišnjaku za jezik i književnost* oveću studiju o njemu objavila Ljiljana Tomić-Kovač, premda još ne bez uobičajenih ideoloških invektiva toga vremena. Kada je i u Hrvatskoj malo ideološki otopljelo, objavio je o njemu nekoliko stranica u *Forumu* Nedjeljko Mihanović 1988, a zatim i priredio omanji izvod njegovih radova s još trojicom pisaca za jedan od posljednjih svezaka "Pet stoljeća" (sv. 136, 1991).

Na sreću, zanimanje za nj nakon obnove demokratskoga ozračja u hrvatskom javnom životu nastavljeno je, zacijelo prije svega zbog njegove tragične, no ujedno neobične sudbine, koja stoji kao svojevrsan znak svih prijevora i tragike hrvatske nacionalne povijesti tijekom i nakon spomenutoga rata. A taj je rat on dočekao kao istaknuti član HSS-a, urednik stranačkoga *Hrvatskoga dnevnika* i *Savremenika* te predsjednik Društva hrvatskih književnika. Preživjevši ustaško zatočenje i logor u Staroj Gradiški, u rujnu 1944. zbog opasnosti od ponovnog uhićenja otišao je u partizane, a nakon rata nastavio svoj odvjetnički posao, da bi 1948. bio uhićen i ispitivan u vezi sa “slučajem Hebrang”.

O razdoblju njegova života nakon rata ima malo pouzdanih svjedočanstava. Bogdan Radica u članku “Veliki strah: Zagreb 1945.” piše: “U Zagrebu sam tih dana sreo i jadnog Iliju Jakovljevića, koga sam od ranije poznao, i čiji sam književni rad cijenio i volio. Kod njega sam uvijek osjećao jače nego kod ikog drugog hrvatskog književnika problematiku hrvatskog katoličkog intelektualca, koja nikada nije prelazila granice i mjere jednog Gjure Vilovića [misli se na Vilovićevu apostaziju, prim. V. L.]. U suštini Ilija Jakovljević ostao je Hrvat i katolik, sa svim robusnim odlikama hercegovačkog dinarca, koji ima osjećaj za ljepotu i snagu hrvatskog jezika...”<sup>1</sup> Susreo ga je, piše dalje, na nekoj novinarskoj priredbi, gdje je neki komesar nepovoljno govorio o Mačeku. “Tada mi je prišao i Ilija Jakovljević, koga strah nikako nije ostavljao.”<sup>2</sup> Jakovljević je tada Radici ispričao kako je, došavši u partizane, morao napisati jedan napovoljan tekst o Mačeku, pa koliko ga je god nastojao ublažiti, pitao se hoće li mu Maček to ikada oprostiti. Osim zbog toga, Jakovljević je, piše Radica, patio i zbog poplave velikosrpstva u Zagrebu, ali i zbog toga jer je bio svjestan da ga komunisti gledaju s nepovjerenjem: “On nije bio jedan od njih, niti je mogao biti jedan od ‘njihovih’, kako se tada u Zagrebu govorilo. I za njega je, kao i za mnoge druge, smrt bila oslobodjenje od tog nemogućeg stava, u kome se zatekao hrvatski pisac i intelektualac. (...) Nije bilo među hrvatskim komunistima nikoga, da uzme u obranu Iliju Jakovljevića, iako se je on isto tako probijao kroz šumu, i nosio svoj život na kocki, u nadi, da će Hrvatskoj biti bolje i pravednije u tome svijetu, koji je trebao niči bolji i pošteniji iz mora ljudske, svjetske i hrvatske krvi.”<sup>3</sup> Navodno je, piše Vinko Nikolić, a teško je to provjeriti, 1946. Zagrebom kružila neka njegova pjesma o mrtvim domobranima.<sup>4</sup> Je li ga to stajalo života ili, što je vjerojatnije, čitavo ozračje stvoreno oko uklanjanja haesesovaca iz javnog života, koje se poklopilo s istragom o Hebrangu? Je li se ubio u zatvoru, kako se službeno objavilo, ili je ubijen?<sup>5</sup> Novinarski doajen Božo Novak napisat će da je pao kao “prva poslijeratna

<sup>1</sup> RADICA, B., Veliki strah: Zagreb 1945. *Hrvatska revija*, V/1955, 4, 406.

<sup>2</sup> Isto.

<sup>3</sup> Isto, 407.

<sup>4</sup> Usp. (Vn.-), Dr. Ilija Jakovljević (1898.-1948.). *Hrvatska revija*, V/1955, 4, 381-382.

<sup>5</sup> Josip Grbelja u članku “Ispitivanje od sumraka do svanuća”, protivno uobičajenim navodima i Jakovljevićevoj smrti u zagrebačkom zatvoru, navodi da je skončao u beogradskom. Usp. nav. čl., *Republika*, LVI/2000, 10/12, 222. Teza o ubojstvu ima neizravnu potkrjepu u tome što su u to vrijeme mnogi povezani sa slučajem službeno “počinili samoubojstvo”. Nadalje, iz zapisnika sa saslušavanja nije vidljivo da bi on mijenjao iskaz: uglavnom detaljizira ono što je napisao u *Koncllogoru na Savi*. Čini se da nije bio mučen, zbog

novinarska žrtva napuštanja izvornog hrvatskog antifašizma i početka boljševizacije Jugoslavije i Hrvatske.<sup>6</sup> Premda ipak nije bio prva poslijeratna žrtva među novinarima, niti je boljševizacija započela tek 1948, točno je da je Jakovljevićevo stradanje postalo znak tragične sudbine mnogih koji se nisu htjeli pokoriti tadašnjem totalitarizmu.

Svakako, tragična sudbina bez sumnje pobuđuje trajno zanimanje za nj, pa o njemu, uz ostalo, imamo još monografiju Šimuna Muse *Život i književno djelo Ilije Jakovljevića* (Mostar, 1998), historiografski rad Josipa Grbelje<sup>7</sup> i biografski Davora Kovačića,<sup>8</sup> tiskane su njegove knjige *U mraku* (roman, 1998, 2. izdanje) i *Koncligor na Savi* (1999) te je objavljeno više prigodnih članaka. Uz to, njegovo ime nosi osnovna škola u Mostaru, a po njegovu je logorskom dnevniku Slobodan Šnajder napisao dramu *Peto Evandjelje*.

## 2. Jakovljević kao kršćanski intelektualac

Ilija Jakovljević bijaše poznat u svim zvanjima kojima se bavio: književnik i urednik, novinar te odvjetnik. Čitav život ploveći među njima, ostavljao je vidljiv trag iako u odvjetničkom najmanje, mada je sudjelovao i u nekim političkim procesima, koji redovito pobuđuju veću javnu pozornost. Kada je o novinarstvu riječ, Božo Novak veli za nj da je bio “*veliko i tragično predratno ime našeg novinarstva*”,<sup>9</sup> a Šime Balen, prvo aktivni katolik domagojac, zatim filomačekovac, pa komunist, svrstava ga među najistaknutije novinare toga doba.<sup>10</sup> Književni mu rad bijaše raznolik: prozaik, pjesnik, kritičar, urednik. Ocjene su toga rada različite, a ponajbolje su kad je riječ o njegovu pjesništvu i uredničkom radu. Suvremenik i prijatelj Ivo Kozarčanin, ocjenjujući njegovu zbirku *Otrov uspomena*, piše: “*Kad se jednoga dana bude vršila vrlo potrebna i neizbježna revizija naših književnih vrednota, doći će Jakovljevićeva lirika na ono mjesto, koje joj pripada i po njezinoj umjetničkoj i po općecovječanskoj vrijednosti*”.<sup>11</sup> Drugi suvremenik, uvaženi kritičar Ljubomir Maraković bijaše suzdržaniji – što je razumljivo jer, kada je o njemu pisao, još ne bijahu izašle ponajbolje Jakovljevićeve pjesme – smatrajući da je on prije svega “*emotivan*” lirik što naginje realizmu, a u prozi, vješt “*analizator, opažać i zato deskriptivan*”,<sup>12</sup> ostajući međutim pripovjedač kratkog daha.<sup>13</sup> Sličnih će se ocjena još

---

čega je u očaju mogao dići ruku na sebe. Ubojstvo je dakle vjerojatnije, iako ne bi trebalo isključiti mogućnost samoubojstva zbog duševnih patnji, na koje je u sličnim okolnostima pomišljao u Staroj Gradiški.

<sup>6</sup> NOVAK, B., *Hrvatsko novinarstvo u XX. st.* Zagreb, 2005, 470. O svemu usp. KOVAČIĆ, D. Prilozi za životopis Ilije Jakovljevića. *Časopis za suvremenu povijest*, XXXIV/2002, 1, 164-173.

<sup>7</sup> GRBELJA, J., Ispitivanje od sumraka do svanuća. Nav. mj., 222-243.

<sup>8</sup> KOVAČIĆ, D., Prilozi za životopis Ilije Jakovljevića. *Časopis za suvremenu povijest*, XXXIV/2002, 1, 159-174.

<sup>9</sup> BAJRUŠI, R., Božo Novak – kroničar hrvatskog novinarstva. *Nacional*, 7. 6. 2005. [www.nacional.hr/articles/view/18653/5/](http://www.nacional.hr/articles/view/18653/5/) posljednja provjera podatka 25. svibnja).

<sup>10</sup> Usp. BALEN, Š., Nikad toliko manipulacija i izmišljotina kao danas. [www.hnd.hr/novinar/Novinar\\_98](http://www.hnd.hr/novinar/Novinar_98).

<sup>11</sup> KOZARČANIN, I., Otrovi vremena i uspomena. *Suvremenik*, XXVIII/11940, II-11/12, 270.

<sup>12</sup> Usp. MARAKOVIĆ, Lj., Naši saradnici: I. Jakovljević. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 245-246.

<sup>13</sup> Usp. MARAKOVIĆ, Lj., Romani našeg vremena. *Hrvatska prosvjeta*, XV/1928, 7/8, 175.

naći u doratnim kritikama i prikazima njegovih djela. Poslijeratne ocjene (Blagojević, Lovrenović, Tomić-Kovač, Mihanović, Musa) uglavnom se zadržavaju na isticanju etičke vrijednosti njegove lirike u *Otrovu uspomena* i *Lirici nevremena*, kao i na značenju književne afirmacije Mostara i Hercegovine, dok su estetičke ocjene suzdržanije i o poeziji i o prozi, ali nipošto takve da bi ga se držalo malovrijednim ili trivijalnim piscem.

Ipak, jedna važna postaja Jakovljevićeva književnog rada još je prilično nepoznata. Riječ je o njegovim nazorima na narav i svrhu književnoga rada. Radičina atribucija Jakovljevića kao hrvatskog katoličkog intelektualca upućuje na to da njegov književni angažman uvelike proizlazi iz njegove ucijepljenosti u opći katolički pokret toga vremena, u kojemu je književnost imala istaknutu ulogu i važnost kao sredstvo nastojanja tadašnjeg naraštaja katoličkih intelektualaca za rekrstijanizacijom hrvatskoga javnoga života. Kršćanski Jakovljevićev habitus vidljiv je uostalom već u činjenici da je između 1918. i 1923. bio urednik katoličkih listova i novina *Luč*, *Narodna politika* i *Hrvatska obrana* te da je bio tajnik *Kola hrvatskih književnika*, no on je posebice vidljiv u njegovim esejima o književnim i umjetničkim pitanjima objavljenim u katoličkoj periodici između 1917. i 1930. To se katkad zanemaruje. Ako se pak uviđa, ocjene o toj impostaciji razilaze se. Dok je dakako njegovim sumišljenicima u katoličkom pokretu i Hrvatskoj pučkoj stranci, koje bijaše član početkom dvadesetih godina, to bila vrlina, pa je ističu svojim člancima u *Hrvatskoj prosvjeti* Mate Ujević<sup>14</sup> i Ljubomir Maraković<sup>15</sup> kao i Velimir Deželić stariji, pisac natuknice o njemu za velebnu monografiju *Znameniti i zaslužni Hrvati*,<sup>16</sup> u novije će doba neki smatrati da ga njegovo katoličko uvjerenje i moralna osjetljivost čine nesposobnim za estetički objektivan sud. Tako je smatrala Ljiljana Tomić-Kovač,<sup>17</sup> a tako zaključuje i Šimun Musa, koji će u raščlambi njegove proze napisati da je neujednačenostima novela u zbirci *Hercegovke* kriva tendencioznost "koju mu je nametnuo 'program katoličke književnosti'".<sup>18</sup> Teško je pobijati tu tezu jer ona nema utemeljenja uzme li se u obzir primjerice rad nesumnjivih književnih znalaca M. Ujevića ili Lj. Marakovića, koji su izgrađivali taj program, ali se provlači našim književnim prosudbama već puno stoljeće i koju godinu gore, nekako tamo od vremena kada je Matoš zaniijekao Hraniloviću a priori mogućnost da bude kritičar jer je – svećenik!<sup>19</sup> zaboravivši valjda u polemičkom žaru druge svećenike kritičare, primjerice vrsnoga Jakšu Čedomila ili Antu Petravića.

Ako se traži znakovit iskaz Jakovljevićeve iskrene i proživljene katoličke duhovnosti, onda bi se on prije svega mogao sažeti u sintagmu traženje istine o čovjeku i Bogu. U povodu smrti Ivana Merza ustvrđuje da "relativnost nikada ne može potpuno zadovoljiti

<sup>14</sup> Usp. UJEVIĆ J. M., Ilija Jakovljević. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 224-230.

<sup>15</sup> Usp. MARAKOVIĆ, Lj., Naši saradnici: Ilija Jakovljević, *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 243-246.

<sup>16</sup> V. D., Ilija Jakovljević. *Znameniti i zaslužni Hrvati*.... Zagreb, 1925, 118.

<sup>17</sup> Usp. TOMIĆ-KOVAČ, Lj., Književno djelo Ilije Jakovljevića. *Godišnjak instituta za jezik i književnost*, XIV/1985, 127.

<sup>18</sup> MUSA, Š., *Život i književno djelo Ilije Jakovljevića*, Mostar, 1998, 72.

<sup>19</sup> Usp. MATOŠ, A. G., Kritika gosp. Jovana Hranilovića. *Novi list*, IX/1906, 34, 1.

*ljudskog duha. Ljudski duh teži za apsolutnom istinom i spoznanjem apsolutnoga.*<sup>20</sup> Zato je istina za nj bila ujedno “*najsigurniji potporanj u životu jednog naroda*”.<sup>21</sup> Dakako, isti kršćanski stav unio je Jakovljević i u svoj društveni angažman, tražeći i od katolika radikalno svjedočanstvo Evanđelja, ne ustručavajući se istaknuti “*da nije bezvjerstvo najraširenija bolest među katolicima. Mnogo je raširenija bolest nedosljednosti*”.<sup>22</sup> Utoliko stoji Mihanovićev sud da je Jakovljević “*pokazivao strasno zanimanje za istinu*”, kao što stoji i ocjena da je “*ta težnja za istinom najviše naškodila njegovu osobnom udesu*”.<sup>23</sup> Jednako tako stoji da je “*opirući se društvenom zlu, nepravdi, licemjerju, svakoj prisili i svakom totalitarizmu te uporno težeći za istinom i slobodom, njegujući nezavisnost duha i pravo na samoizbor... ostao (je) uspravan do smrti*.”<sup>24</sup> To je odgovor zašto on nikada nije mogao postati i ostati tzv. običan čovjek i građanin, a pogotovo ne građanski intelektualac demokratskih nazora liberalna stajališta.<sup>25</sup> To, zanimljivo je, uočava kritičarka Jagna Pogačnik, koja u natuknici u *Leksikonu hrvatskih pisaca* crta njegov habitus tezama da mu kršćanski humanizam daje snagu za podnošenje patnji i duhovno očišćenje, da ideal humanosti prihvaća kao etički postulat te da u svom književnom radu daje prednost temama, idejama i duhovnom pogledu na život koje njeguje katolička umjetnost.<sup>26</sup>

### 3. Jakovljevićevi književni nazori

#### 3.1. Idejno-duhovni temelj Jakovljevićevih nazora

Ovaj tekst želi u osnovnim crtama podsjetiti na segment Jakovljevićeva književnoga rada koji je bio nadahnut kršćanskim društvenim naukom odnosno, uže gledano, katoličkom društvenom i kulturnom misli u Hrvata tijekom prvih triju desetljeća XX. st.

<sup>20</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Dr. Ivan Merz u književnom radu. *Orlovska misao*, 1927-28, 9, 124.

<sup>21</sup> Prva riječ. *Savremenik*, XXVIII/1940, I/1, 1.

<sup>22</sup> Dr. Ivan Merz u književnom radu. *Nav. mj.*, 124.

<sup>23</sup> MIHANOVIĆ, N., *nav. čl.*, 16. Dalje Mihanović zaključuje: “Moglo bi se reći da je svagda bio u nekoj krajnosti. Imajući svojstven nazor o svijetu i životu, neprestano je ratovao s okolnostima postojećega društveno-političkog stanja. U potvrđivanju vlastita identiteta volio je ulaziti u oporbu s onim s kim se nije slagao i zbnjivati ga svojim čvrstim uvjerenjem. Opsjednut potrebom za moralnom čistoćom, teško se mirio s društvenim programima stranačkih ideologija, a i za novu stvarnost nakon revolucije nije bio uvjeren da se izdigla do razine njegova moralnog htijenja. I u najtežim trenucima iskušenja i poniženja nije pokopao svoj alocentrični mesijanizam. Vjerujući u jakost vlastita duha i volje, postao je žrtva svojih uvjerenja, svoje nepopustljivosti, etičke strogosti, svojih vrlina i njezinih slabosti” (str. 16).

<sup>24</sup> MUSA, Š., *Život i književno djelo Ilije Jakovljevića*. Mostar, 1998, 5.

<sup>25</sup> Šimun Musa piše da je bio “građanski intelektualac, demokratskih nazora i liberalna stajališta”, *nav. dj.*, 13; na str. 59. piše da je bio “liberalan građanski intelektualac”. Slobodan Prosperov Novak u inače objektivnom odlomku o Jakovljeviću također piše da je bio zatvoren zbog “liberalnih i građanskih ideja” te da je bio “liberalan i demokratski (ovo je sasvim točno, prim. V. L.) političar”; *Povijest hrvatske književnosti*, sv. 3: Sjećanje na dobro i zlo, Split 2004, 14.

<sup>26</sup> Usp. *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb 2000, 301-302.

Ta kulturno-politička, pa i ekonomska nastojanja nisu dakako bila bez nadahnuća i povezanosti sa sličnim intelektualnim i kulturnim gibanjima u Europi toga doba, prije svega u Austriji, Njemačkoj, Engleskoj i Francuskoj, ali su ponajprije proizlazila iz uvida katoličke inteligencije u vjerski i politički položaj hrvatskog naroda i uvjerenja o nužnosti aktivnog uključivanja katolika u javni život, odnosno proizašla su iz uvjerenja da se katolicizam sustavno potiskuje iz javnoga života od njemu protivnih ili nesklonih svjetonazora, posebice liberalizma. To se osjećalo i u književnosti, pa se o toj temi sustavno raspravilo u posebnoj sekciji tijekom Prvoga hrvatskog katoličkog sastanka godine 1900. u Zagrebu, gdje je glavni referent bio ugledni Jakša Čedomil. Njegovu kritiku modernizma i rastakanja estetičkog zora na književnu umjetninu s pozicije aristotelovsko-tomističke *philosophia perennis*<sup>27</sup> – jedinstva istine, dobrote i ljepote – biskup Mahnić je poslije do krajnosti zaoštrio, oblikujući osobit tip katoličke kritike, kolo-kvijalno nazvane “negativna kritika”. Ta se kritika međutim iscrpljivala u isticanju negativnih etičkih značajki djela, gledano s polazišta katoličkog moralnog i vjerskog nauka, dok je estetički sud gotovo zanemarila. U početku oduševljeno prihvaćena, ta je kritička metoda ipak već tijekom Mahnićeva života bila dovedena u pitanje, prije svega u radovima mladih Ljubomira Marakovića<sup>28</sup> i Petra Grgeca<sup>29</sup> tijekom polemike u *Luči* i *Vrhbosni* sa žestokim zagovornikom “negativne kritike” vlč. Matijom Manjarićem, da bi nakon Mahnićeve smrti bila i izrijeком odbačena kao “neliterarna” i “neestetska”.<sup>30</sup> Njih su dvojica, uz potporu Josipa Andrića i Mate Ujevića, te starijih Velimira Deželića i msgr. Ferde Rožića započeli stvarati nov književni smjer među katolicima, za koji su sami kao *terminus technicus* ustanovili naziv “katolička književnost”, koja je u našoj književnosti oblikovala kao poseban organizacijsko-programski književni smjer u prvoj polovici prošloga stoljeća, osobito između 1914. i 1940. godine.<sup>31</sup>

### 3.1.1. U krugu angažiranih katoličkih literata

Jakovljevićevi književni nazori po mnogo čemu su ilustrativni i ogledni želimo li govoriti o njegovoj duhovnosti ili odnosu prema kulturi i umjetnosti, ali i o ukupnim težnjama tadašnjih katoličkih literata, koji su prvo u *Luči* pod geslom “Bog, Narod, Socijalna pravda”, a zatim u *Hrvatskoj prosvjeti* sve od početka Prvoga do početka Drugoga svjetskog rata razvijali ideju odgovornosti hrvatskog i katoličkog pisca za narodnu sudbinu. Bez sumnje, između 1915. i 1930. on u tom duhu pripada među “pisce koji

<sup>27</sup> Usp. *Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu*. Ur. S. Korenić. Zagreb, 1900, 193-194.

<sup>28</sup> Usp. MARAKOVIĆ, Lj., Književna smotra. *Hrvatska straža*, IX/1911, 48-50.

<sup>29</sup> GRGEC, P., Naši “Salezijevci” i “Jeronimovci”. *Luč*, VIII/1912-1913, 15/16, 423-425.

<sup>30</sup> Usp. MARAKOVIĆ, Lj., Mahnićeva kritika hrvatske književnosti. *Čas*, XV/1921, 194.

<sup>31</sup> Usp. LONČAREVIĆ, V., *Književnost i hrvatski katolički pokret*. Alfa, Zagreb, 2005.

*svjesno rade na polju katoličke literature*".<sup>32</sup> U tom se, domagojskom krugu,<sup>33</sup> razvijao i on u spektru razvedenosti njihova pristupa smislu i zadaćama književnosti.

U taj literarni krug ušao je godine 1915. pod svojim čestim pseudonimom Dyo Jota radom o Vjenceslavu Novaku u katoličkom dnevniku *Novine*, gdje su tada pisali Petar Grgec, Vinko Jurković, Đuro Vilović, Narcis Jenko, Joso Sironić i drugi mladi literati katolici (a ne bi trebalo zaboraviti da se i Krleža tu javio), privukavši pozornost "svojim oštrim i zdravim sudom", kako piše o njem godine 1918. Josip Andrić u studiji "Hrvatska katolička književnost".<sup>34</sup> *Vrhbosnin* recenzent njegove knjige *Studije i fejtoni*, u kojoj je dao impresije o suvremenim piscima kršćanskoga nadahnuća (Matasović, Jenko, Vilović, Senjić-Tvrtković i dr.) napisat će za nj 1919. da "je mlado vino, što istom vrije".<sup>35</sup> Bio je to znakovit početak s obzirom na njegove cjeloživotne socijalne i moralne preokupacije, nastavivši člancima o tada popularnima Mesneru, Miciću, Ivakiću, Šimunoviću, Donadiniju, Jenku, Matasoviću... U katoličkom tisku piše od 1918. do 1922. i glavninu kazališnih kritika.

### 3.1.2. Kršćanski egzistencijalist

Njegov je kršćanski vjerski, prije svega moralni i socijalni osjećaj bio vidljiv i u beletristici. Tako je u prozi, premda nije bio lišen slabosti nategnuta psihologiziranja i afektacije, iskazivao uvjerljiv smisao za realističko crtanje života i njegovih graničnih pitanja i stanja, imajući oštro oko za razlikovanje duhova, dobra i zla. Kršćanski pristup temama vidljiv je u motivima kajanja i oprosta, pri čemu iskazuje iskrenu i duboku pobožnost, a posebice njeguje istančan smisao za euharistiju, kakav primjerice nalazimo u intimističkoj crtici "Sveta misa".<sup>36</sup> Imao je jasnu izražajnost - senzibilno produhovljenu i emotivno spekulativnu. Njegov intuitivan intelekt prodirao je kroz površine imanencije k obzorjima transcendencije, premda nije uvijek imao dovoljno imaginacije i asocijativnosti, a ni strpljivosti da bi uspijevao poetski superiorno zaokružiti svoja viđenja i slutnje. Zato je ponajbolje stvari dao u dokumentarističkoj prozi i poeziji, koje same po sebi traže veću ekonomičnost i semantičku jezgrovitost izraza, gdje je s dubokom uvjerljivošću prodirao u granična stanja i posljednja pitanja čovjekove egzistencije.

Protivno nekim shvaćanjima da je bio podložan kakvu humanističkom mesijanizmu,<sup>37</sup> prije će biti da je Ilija Jakovljević bio u prvome redu realistični kršćanski egzi-

<sup>32</sup> MARAKOVIĆ, Lj., Naši saradnici: I. Jakovljević. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 245.

<sup>33</sup> Hrvatsko katoličko akademsko društvo "Domagoj" osnovano je 9. studenoga 1906. u Zagrebu i djelovalo do početka Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj. U sklopu Društva djelovala je i "Literarna sekcija".

<sup>34</sup> ANDRIĆ, J., nav. čl. *Luč*, XVI/1918, 175.

<sup>35</sup> P. (M. Pavelić?), Ilija Jakovljević: *Studije i fejtoni*. *Vrhbosna*, XXXIII/1919, 23/24, 248.

<sup>36</sup> Usp. JAKOVLJEVIĆ, I., Sveta misa. *Narodna politika*, III/1920, 49, 2; isti tekst pod naslovom Rana misa. *Hrvatska prosvjeta*, IX/1922, 21/22, 484-485. Usp. također Bio je dječak neki... *Narodna politika*, VI/1923, 91, 2-3 (isto i u: *Luč*, XX/1925, 9/10, 311-314); Uskrsno jutro. *Narodna politika*, XI/1928, 40, 10-11. <sup>37</sup>Usp. MIHANOVIĆ, N., Predgovor u knjizi: *Jakovljević, Beretin, Filipović, Karlovčan*. Pet stoljeća hrvatske književnosti, NZMH, knj. 136, Zagreb, 1991, 7-16.

stencijalist. Njegov biblijski jezični elementarij nije nipošto samo simbolistička poza i izražajno sredstvo, do čije profinjnosti, uostalom, nije primarno držao.<sup>38</sup> Prvotno ga zanima: gdje je u ljudskom životu Božje mjesto i što je istina o ljudskom životu, životu koji "nije ni lijep ni ružan: on je duboko ozbiljan, i blago onome, tko shvati njegovo značenje i osjeti ritam njegova zagonetnog hoda" ("Probudjenje", *Otrov uspomena*).

### 3.2. Tri područja književnog angažmana

Oslonivši se na spomenute idejno-duhovne izvore, u Jakovljeviću se književnom nazoru prepoznaju tri područja njegove angažiranosti: osnaživanje uloge književnosti i književnika u izgradnji narodnog života; usklađivanje umjetnosti i kršćanskoga moralnog nauka te pitanje umjetničke slobode unutar katolički angažirana književnog smjera.

#### 3.2.1. Književnik u službi narodu

Poput ostalih svojih suvremenika intelektualaca i pisaca katolika, mladi je Jakovljević na tragu katoličkog neoromantizma – što ga je u nas na temelju Kralikova pokreta "Der Gral" pokrenuo Maraković,<sup>39</sup> ali i susljedno shvaćanju "starih" iz doba književne borbe s "mladima" da književnik i književnost moraju biti u službi općih narodnih probitaka, a ne samo individualistička reakcija na osobne životne preokupacije – zagovarao tezu o književnosti kao pokretaču novoga narodnog općeg preporoda i afirmacije. Tom je, prvom temom zapravo započeo svoja angažirana književna razmatranja. Riječ je o članku "Za našu književnost", koji kao devetnaestogodišnjak šalje *Novinama* iz Pečuha godine 1917. U njemu, zauzimajući se za politički "uskrs" hrvatskog naroda i hrvatske države, drži nacionalizam u književnosti konstitutivnim elementom stvaranja takve hrvatske nacionalne književnosti koja će u punoj mjeri iskazati sve "tipove" ljudi hrvatskog naroda odnosno duhovne i duševne fizionomije naših ljudi i krajeva i pridonijeti općoj obnovi Domovine.<sup>40</sup> Da je bio trajno privržen takvu gledanju, pokazuje

<sup>38</sup> "U području izražajnosti jezika i formalnih dometa nije mnogo mario za nove pokrete i nove ideale stilskih inovacija... On daje prednost pjesničkim temama, idejama, duhovnom pogledu na svijet i stilsko-izražajnoj tradiciji koju je njegovala katolička umjetnost. Korijeni izražajne fakture njegovih stihova su u realističkoj tradiciji sa stanovitim alegorijskim i simbolističkim elementima. Jezični izričaj u pjesmama je starinski, s tradicionalnom realističkom stihotvornošću. (...) Jakovljevićevi promašaji nisu u pomanjkanju versifikatorske umješnosti, niti u nedostatku proživljenosti i iskrenosti, nego u izražajnim elementima stiha koji je ostao na razini tradicionalnog instrumentarija i staromodne poetike"; MIHANOVIĆ, N., nav. čl., 12.

<sup>39</sup> Richard von Kralik i "Gral" [uz Kralika, Adam Trabert, Eduard Hlatky, Karlo Domanig, Franz Eichert] snažno su utjecali na formiranje nazora o umjetnosti i književnosti u katolika Hrvata. Glavni ideolog katoličke književnosti Ljubomir Maraković utemeljio je svoju književnu filozofiju baš na "Gralu" [premda se poslije do neke mjere distancirao od Kralika i gralovskih teza], koji je težio ne samo suzbijati kršćanskom moralu neprihvatljive ideje u književnim djelima nego je išao za stvaranjem katoličke književnosti odnosno beletristike. O Marakoviću i "Gralu" više vidi u LONČAREVIĆ, V., *Luči Ljubomira Marakovića*, Zagreb 2003, 116-118.

<sup>40</sup> Usp. JAKOVLJEVIĆ, I., Za našu književnost. *Novine*, IV/1917, 222, 2-3.



i petnaestak godina poslije, kada u zrelim godinama piše da “samo ono književno djelo, kojim pulsira isti život, koji pulsira narodom, pripada tome narodu i ulazi u njegovu kulturnu baštinu. Književnik koji u duhovnom pogledu nije organski izdanak svoga naroda, ne može stvarati narodnu književnost i narodnu kulturu uopće.”<sup>41</sup> Slično ističe i godine 1940, kada piše da se “ne smije... zaboraviti da su hrvatski pisci sinovi svojega naroda, s kojim trebaju dijeliti zajedničku sudbinu i kojega, konačno, trebaju poštivati”.<sup>42</sup>

### 3.2.2. “Božji zakon” kao zadaća umjetnosti

No, potrebno je vratiti se na tekst iz 1917. zbog još jedne važne protege njegova književnog zora. Tu je naime svojim zahtjevima za književnost i književnika dodao hrvatskim piscima zadaću “da stvore harmoniju između sebe kao ljudi i književnika”; drugim riječima, da imaju “lijep i neporočan život”.<sup>43</sup> To je bio autentično katolički zahtjev: književno djelo katolika mora biti potpun, autentičan izraz unutaršnjeg odnosno duhovnog života pisca, kako će tražiti i Grgec, Maraković, Košutička, Josip Andrić, Mate Ujević i drugi.<sup>44</sup> Držao je, citirajući Rettéa, da je Evanđelje hrana umjetnosti, pa je stoga i poslije u više prigoda istaknuo opasnost od apsolutne suverenosti umjetnika i umjetnosti s obzirom na vjeru i moral, kako su htjeli modernisti.

Temeljni tekst u tome smislu objavio je 1929. u članku “Nova umjetnost”, gdje je, nasuprot, kako piše, shvaćanju modernista da je “umjetnik izvan i iznad sviju zakona... suveren, princeps, legibus solutus”, u prvi plan stavio potrebu da se umjetnička sloboda uskladi s Božjim zakonom radi obnove umjetnosti i njezina utjecaja na narodni život. “Postoje ograde Božjeg zakona, kojih ne smije nitko prelaziti. Zakon Božji veže sve ljude podjednako... I ako, stoga, naglasujemo zakon Božji kao vrhovnu normu, koja veže i umjetnika, uvjereni smo da time pomažemo i umjetnosti. Jer će nam upravo primjena toga zakona ojačati one objektivne elemente, iz kojih izvire svaka umjetnina. Potrebno je dakle da ‘triježno, pravедno i pobožno proživimo na ovom svijetu’, da se ‘odrečemo bezbožnosti i svjetovnih želja’, ako hoćemo da stvorimo preduslove za trajan i neoboriv umjetnički rad. (...) Ne čini li se dakle, da je pitanje nove umjetnosti usko povezano s pitanjem novog života? I ne stavlja li nam to u dužnost svesrdnu suradnju na formiranju nove savjesti, koordiniran rad na stvaranju novog društvenog poretka, a naročito na pripremu dolaska slave velikoga Boga i Spasitelja Isusa Krista? Na ruševinama nekršćanske, frivolne, i blasfemijske književnosti, što teče ispod pera paralitičnih bogohulitelja, djelujući kao ujed bijesna psa, nova narodna generacija treba da stvori novu umjetnost. Stvarajući kraljevstvo Božje u svojim dušama, ona će ga preko umjetnosti prenijeti u čitav naš narodni organizam.”<sup>45</sup> Nedugo nakon toga članka objavljuje u istom listu i drugi – “Principi estetike i književnosti” (1929), u kojem ponovno

<sup>41</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Književnik i narod. *Omladina*, XVIII/1934-35, 7, 256.

<sup>42</sup> Prva riječ. *Savremenik*, XXVIII/1940, I/1, 1; usp. Književnik i narod. Nav. mj., 254.

<sup>43</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., nav. čl. *Novine*, IV/1917, 223, 2.

<sup>44</sup> Usp. LONČAREVIĆ, V., *Književnost i hrvatski katolički pokret*, 245-253.

<sup>45</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., *Nova umjetnost. Nedjelja*, I/1929, 1, 3.

razrađuje navedene teze pa, uz ostalo, kaže: “Većina dakle književnih djela, koja su nemoralna i po svojim rezultatima neistinita uglavnom nisu drugo nego tako zvano obradivanje teza, a to znači da nisu umjetnost, izraz, nego apstrakcije, koje pisac hoće na silu da opravda živim formama.”<sup>46</sup> Drugim rječima, djela lišena istine i dobrote lišena su i ljepote. Ovdje se dakako ne radi o tome da bi istinitost i moralnost nekoga djela mogle zamijeniti ljepotu, kako se nerijetko pogrješno tumači načelo “verum, bonum et pulchrum convertuntur”, nego da njihova potpunost kao subjektivna objektivacija Božje savršenosti u nekom artefaktu počiva u njihovu jedinstvu.

### 3.2.3. Shvaćanje “katoličke književnosti”

Spomenuti tekstovi izražavaju prije svega glavna domagojska stajališta o umjetnosti i osnovne zasade domagojske književne filozofije kako su ih formulirali njihovi glavni ideolozi Grgec i Maraković, ne samo u teorijskom nego i u praktičnom smislu tamo gdje traži “suradnju” i “koordiniran rad” na književnom polju radi utjecaja na društvene promjene. To se potpuno uklapa u sklop domagojskog isticanja potrebe sustavnog razvoja “katoličke štampe”, što i Jakovljević jednom zgodom naglašava prosvjedno se jadajući “da se u jednoj županiji kroz jedno veće daleko više popije, nego što se kroz čitavu godinu skupi za katoličku štampu”.<sup>47</sup> Ipak, upravo je na tom pitanju Jakovljević imao drukčije stajalište od svojih starijih prethodnika, upravo je tu dao karakterističan doprinos razvoju obnovljene katoličke književnosti i rasprava o njoj. Ta je njegova *differentia specifica* vidljiva prije svega u članku “Problem ‘hrv. kat. književnosti’”, objavljen u godini 1919. u katoličkoj književnoj mjesečnoj reviji *Hrvatska prosvjeta*.

Kako je vidljivo, Jakovljević pojam *hrvatska katolička književnost* stavlja u navodnike, čime sugerira upitnost njegove opravdanosti kao *terminus technicus*, tada općerabljena u smislu imenovanja angažiranog književnog smjera. Može se reći da je taj članak paradigma naziranja drugog, manjinskog krila katoličkih književnika, kojemu su implicitno ili eksplicitno pripadali još Đuro Sudeta, Branko Storov, Zvonimir Remeta, a teorijski ga obrazložili Ton Smerdel<sup>48</sup> i Sida Košutić, koja je o tome godine 1935. napisala cijenjen članak “O umjetnosti”,<sup>49</sup> a potkraj života naginjao mu je i kritičarski doajen Ljubomir Maraković.<sup>50</sup> Jakovljević naime u tom članku cijeli “problem ‘hrv. kat. književnosti’” stavlja u psihokontekst “neuravnoteženosti” i “vibracija” ljudske duše. “*Jer ljudska duša nije*

<sup>46</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Principi estetike i književnosti. *Nedjelja*, I/1929, 26, 4.

<sup>47</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Papinijeva obrana. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, str. 243.

<sup>48</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Naša književnost. *Nedjelja*, II/1930, 16, 6-8.

<sup>49</sup> Usp. KOŠUĆIĆ, S., O umjetnosti. *Hrvatska prosvjeta*, XXII/1935, 10, 281-283. Jednako na pitanje o tome kaže u “Razgovoru sa Sidom Košutić”: “...ja nisam katolička književnica. Samo sam književnica, koja sam inače, po svome uvjerenju, katolkinja. (...) Jednostavno s razloga, što ljudska duša ne stane u kalup...”, pa navodi primjer protestanta Schuberta i posebice pravoslavlja Dostojevskoga, koji je dao više “katoličke” likove od mnogih katoličkih pisaca koji pišu po “kalupu”; *Luč*, XXXVII/1941-1942, 4, 97.

<sup>50</sup> Usp. BAN, H., Osunčana knjižnica. *Veritas*, 7/1968, 3, 56.

*uravnotežena. Ona vibrira*”,<sup>51</sup> pa se i kreće između zemlje i neba, grijeha i milosti, svakodnevne brige za tijelo i ekstaze duha. Jakovljević nalazi da katolička književnost ne treba program i premise jer se spomenute vibracije duše ne mogu ukalupiti ni pod kakav atribut. Zbog toga se, smatra Jakovljević, događaju takvi nonsensi da se Kumičića napada u ime “fiksne ideje” katoličke književnosti, a notorna je činjenica da je Kumičić bio i pisao kao katolik. Slično je, veli, i s Domjanićem. “*Stoga ne bih bio za to*”, zaključuje, “*da se ovaj, recimo naš dio književnosti zove posebnim imenom katoličke književnosti, to više što ja na sve, što se katoličkim nazivlje, stavljam*”, vidjelo se, “*velike zahteve*”<sup>52</sup> nutarnje savršenosti. Kao što je redak amor intensive summus, tako su retki doboko verski produkti. I ne verujem onima, kojima je svaka druga reč ekstaza. Naprotiv, više verujem onima, koji ponavljaju mea culpa. Zato su prvi često neiskreni i afektiraju, dok drugi istinski osećaju. A treći opet nose tihu radost vere, provlače se kroz život i trpe njegove muke i bune se protiv njega ne kao članovi jedne Crkve nego kao ljudi dobre volje. Protežirati prve boreći se proti ostalima može samo škoditi katoličkoj ideji. (...) Zato neka bude pozdravljeno svako stremljenje da se zatre tesnogrudni doktrinarizam”.<sup>53</sup> Na sličan način piše i deset godina poslije u spomenutom članku “Principi estetike i književnosti”, gdje kaže da “specifičnu katoličku književnost ne će stvoriti nikakve teorije o književnosti... nju će stvoriti jake umjetničke individualnosti, koje će svoju predodžbenu spoznaju dovesti u sklad s pojmovnom spoznajom i s objavom. Katolik koji posjeduje sensus catholicus, koji je prodahnut duhom Crkve i osvojen moralnim vrednotama svoje vjere, naći će već puteve svoga stvaranja. (...) Krug u kojemu može da se katolički književnik kreće, veoma je širok. Uz oblike čistog katoličkog duševnog života, dubokog religioznog osjećanja, on nam može dati i svijet sasvim protivan tome, sačuvavši uvijek svoj suveren pogled na stvari i njihovo kretanje. (...) Učinimo od sebe katolike ne samo po imenu i krsnom listu, ne samo po organizacijskoj pripadnosti, nego i po unutrašnjem životu, i problem katoličkog književnog stvaranja bit će za nas riješen.”<sup>54</sup>

Premda se nije izjasnio protiv etičke i konfesionalne naravi i uloge književnosti, isticanjem emocionalne protege i elementa životne iskrenosti u književnome stvaranju – a ta stvarnost pretpostavlja, uz ostalo, zlo i grijeh, milost i krjepost – Jakovljević unutar korpusa nove katoličke književnosti preuzima ulogu svojevrsnoga antipoda još živućemu Mahniću, tragovi čije su “negativne” ili “etičke” kritike još bili veoma očiti i u onih koji su se uvelike odmakli od njega, poput Grkca i Marakovića. No utoliko je snažnije on stavljao težište na produbljanje katoličke duhovnosti, kao na temeljni uvjet razvoja iskrene i potpune katoličke osobnosti. Pretpostavka za to jest studij “dogmatike, kao i moralke”, koji se tako nadaje kao intelektualni preduvjet katoličkog književnog stvaranja.<sup>55</sup>

<sup>51</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Problem “hrv. kat. književnosti”. *Hrvatska prosvjeta*, VI/1919, 3/4, 124.

<sup>52</sup> Jakovljević je taj članak napisao ekavicom, kojom su se nakon uspostave Kraljevine SHS kratko koristili neki hrvatski pisci.

<sup>53</sup> Isto, 126-127. Zbog kritika koje je tada primao, on u svojim *Studijama i fejtovima* (Zagreb, 1919, str. 5) iste godine naglašava da stoji iza svoga teksta u *Hrvatskoj Prosvjeti*.

<sup>54</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Principi estetike i književnosti. Nav. mj., 4-5.

<sup>55</sup> Usp. Isto, 4-5. Slično u *Nedjelji* i SMERDEL, T., Naša književnost, II/1930, 16, 6.

Zanimljivo je da ga je nastojanje da afirmacijom katoličkog neoromantizma na temelju skolastibilnog načela autonomije umjetničke ljepote u jedinstvu s istinom i dobrotom (*philosophia perennis*) pomalo gurnulo prema shvaćanju umjetnosti kao subjektivne vještine intuitivne spoznaje, što ga je potkraj tridesetih uputilo ka Croceu.<sup>56</sup>

Kroz prizmu tih postavki gledao je i na suvremeno književno stvaranje. Stoga je posebice cijenio Đuru Sudetu, smatrajući da je on ostvario jedinstvo između ličnosti i književnog izraza, između etike i estetike, bez lažne afektacije, a iskrenom religioznošću. Tako u kritici o Sudetinim pjesmama podsjeća sve: “*A savjesti, mnogo savjesti, trebalo bi baš našim književnicima jer ako postoji moralna odgovornost za puke misli i želje, onda u još većoj mjeri postoji u književnosti, u kojoj su misao i osjećaj objektivirani*”.<sup>57</sup> Uopće, on je Sudetu cijenio prvakom nove katoličke književnosti, držeći ga nepatvorenim lirikom, “*koji nije volio slušati razgovore o tendenciji u književnosti*”, ali je “*postigao u prodoru jednog mentaliteta daleko više, nego deseci drugih, koji se slomiše docirajući i uzdušući nad prolaznošću ovog života*”<sup>58</sup>, dok je on “*čitavog sebe dao Bogu i književnosti*”.<sup>59</sup> U istom je duhu vrlo dobro naslutio i pjesničku novost i značenje Izidora Poljaka. U povodu izlaska zbirke *Sa Bijelog brda* piše da je to “*knjiga o kojoj bi se mnogo pisalo, da kod nas ne vlada predilekcija za idejne pličine i stilske nastranosti. I da se iz razloga samodopadnosti ne prelazi preko onih, koji, u osami, proživljavaju jedan istinski dubok život i prenose u stihove ritam svojih unutarnjih drhtaja*”,<sup>60</sup> napisavši nakon Poljakove smrti da je bio katolički pjesnik u punom značenju te riječi.<sup>61</sup> Ako se zna da Poljak u to doba nije zbog svojeg “prenošenja u stihove ritma svojih unutarnjih drhtaja” uživao nepodijeljene simpatije svih katoličkih kritičara (npr. M. Ujevića i P. Grkca), onda je ovaj sud primjer afirmacije religioznopjesničke nepatvorenosti i jedinstva života s njegovim umjetničkim iskazom. Od katoličkih je pisaca posebice istaknuo još zaslužnog Velimira Deželića st., naglasivši i ovdje značajku do koje je držao, naime da “*on posjeduje ispravan umjetnički kriterij, a što je važno i za nj karakteristično, također dobro etičko i religiozno mjerilo*”.<sup>62</sup> Osim njih, cijenio je posebice još A. B. Šimića unatoč kritici njegova “boemskog” odnosno dekadentnog ruganja vjeri. U povodu njegove smrti napisao je topao iskren osvrt s lucidnim obječijama, ostavivši svjedočanstvo da je Šimić umro kao katolik, “*utješljivom smrću*”, točno predviđevši da će to “*prešutjeti njegovi novi drugovi, koji nemaju smionosti da istini pogledaju u oči*”.<sup>63</sup>

<sup>56</sup> Usp. JAKOVLJEVIĆ, I., Nesporazum o umjetnosti. *Hrvatski dnevnik*, IV/1939, Uskrs, 11-12.

<sup>57</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Jedan od najmlađih. Pjesme g. Đure Sudete. *Narodna politika*, VII/1924, 31, 4.

<sup>58</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Pjesnik sutona. U: Đuro Sudeta, *Sutoni*, Zagreb, 1929, 14.

<sup>59</sup> Isto, 22.

<sup>60</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Sa Bijelog brda. Pjesme g. Isidora Poljaka. *Narodna politika*, VII/1924, 29, 3.

<sup>61</sup> Usp. JAKOVLJEVIĆ, I., Isidor Poljak. *Narodna politika*, VII/1924, 35, 4.

<sup>62</sup> JAKOVLJEVIĆ, I. Zvuci iz katakomba. *Narodna politika*, VIII/1925, 14, str. 3.

<sup>63</sup> JAKOVLJEVIĆ, I., Antun Branko Šimić. *Hrvatska prosvjeta*, XII/1925, 6, 152.

#### 4. Zaključak

Činjenica da Iliju Jakovljevića danas, šezdeset godina nakon smrti i sto deset godina od rođenja otkrivamo u njegovim ljudskim, vjerničkim, književničkim i drugim protegama pokazuje da je život proživljavao u sferama iznad privremenosti svoga vremena. On je sam nastojao biti glas "ustalasalog DUHA" svoga naroda, "koji se bori za PRAVDU i ISTINU [istaknuo I. J.]".<sup>64</sup> Kršćanski dubinski odnjegovana duha, vodeći se Augustinovom "vjeruj da bi razumio i razumij da bi vjerovao", što je u naše doba osvježilo Ivan Pavao II. enciklikom *Fides et ratio*, Jakovljević se kao angažirani katolički intelektualac izdigao iznad moralističkog dociranja, ne samo o umjetnosti nego i o životu, ali se izdigao i iznad potrebe da pored rješenja koje na prva i posljednja čovjekova pitanja nudi kršćanska vjera nameće svoja vlastita rješenja.<sup>65</sup> Iz toga kršćanskog osjećaja života izrastali su njegovi književni, društveni i politički pogledi kao jedinstven svjetonazor, postavši doduše njegovom tragičnom sudbinom, ali ostajući i njegovim trajnim spomenikom.

#### LITERATURA:

- ANDRIĆ, Josip. Hrvatska katolička književnost. *Luč*, XIV/1918, 157-176.
- ANDRIĆ, Josip. O piscu ove knjige. U: I. Jakovljević, *Hercegovke*, Jeronimska knjiga 238, Zagreb 1927, 64.
- BAJRUŠI, Robert. Božo Novak – kroničar hrvatskog novinarstva. *Nacional*, br. 499, 7. 6. 2005. [www.nacional.hr/articles/view/18653/5/](http://www.nacional.hr/articles/view/18653/5/) [posljednja provjera podatka 20. 5. 2008].
- BALEN, Šime. Nikad toliko manipulacija i izmišljotina kao danas. [http://www.hnd.hr/novinar/Novinar98\\_03/frm14.htm](http://www.hnd.hr/novinar/Novinar98_03/frm14.htm) [www.hnd.hr/novinar/](http://www.hnd.hr/novinar/) [posljednja provjera podatka 20. 5. 2008].
- BAN, Hrvoslav. Osunčana knjižnica. *Veritas*, VII/1968, 3, 56.
- GRBELJA, Josip. Ispitivanje od sumraka do svanuća. *Republika*, LVI/2000, 10/12, 222-243.
- GRGEC, Petar. Naši "Salezijevci" i "Jeronimovci". *Luč*, VIII/1912-1913, 15/16, 405-417. *Hrvatski biografski leksikon*. Jakovljević, Ilija. LZMK, Zagreb 2005, sv. 6, 271-273.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Za našu književnost. *Novine*, IV/1917, 222, 2-3; 223, 2.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Problem "hrv. kat. književnosti". *Hrvatska prosvjeta*, VI/1919, 3/4, 124-127.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. *Studije i fejtovi*. Zagreb, 1919.

<sup>64</sup> Prva riječ. *Savremenik*, XXVIII/1940, I/1, 1.

<sup>65</sup> Usp. JAKOVLJEVIĆ, I., Dr. Ivan Merz u književnom radu. *Orlovska misao*, 1928, 9, 129.

- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Grad na Gori (o Narcisu Jenku). Predgovor romanu *Spiritus Procellarum*. Osijek, 1922, 3-8.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Jedan osvrt na naše novije pjesništvo. *Narodna politika*, V/1922, 290, 5.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Papinijeva obrana. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 242-243.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Sa Bijelog Brda. Pjesme g. Isidora Poljaka. *Narodna politika*, VII/1924, 29, 3-4.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Jedan od najmlađih. Pjesme g. Đure Sudete. *Narodna politika*, VII/1924, 31, 3-4.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. +Isidor Poljak. *Narodna politika*, VII/1924, 35, 4-5.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Antun Branko Šimić. (Nekoliko riječi o drugu iz mladosti). *Hrvatska prosvjeta*, XII/1925, 6, 149-152.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Zvuci iz katakomba. *Narodna politika*, VIII/1925, 14, 3.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Dr. Ivan Merz u književnom radu. *Orlovska misao*, 1927-28, 9, 124.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Nova umjetnost. *Nedjelja*, I/1929, 1, 3-4.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Principi estetike i književnosti. *Nedjelja*, I/1929, 26, 3-5.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Na putu Gospodnjem. *Nedjelja*, I/1929, 31, 4-6.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Pjesnik sutona. U: Đuro Sudeta, *Sutoni*, Zagreb 1929, 3-22.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Književnik i narod. *Omladina*, XVIII/1934-1935, 7, 252-256.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Kultura sela i grada. *Omladina*, XIX/1935-1936, 5, 161-168.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Nesporazum o umjetnosti. *Hrvatski dnevnik*, IV/1939, Uskrs, 11-12.
- JAKOVLJEVIĆ, Ilija. Hrvatski književnici za sebe. *Savremenik*, XXVIII/1940, II/5, 97-98.
- [Jakovljević, Ilija]. Prva riječ, *Savremenik*, XXVIII/1940, I/1, 1.
- KOŠUTIĆ, Sida. O umjetnosti. *Hrvatska prosvjeta*, XXII/1935, 10, 281-283.
- KOVAČIĆ, Davor. Prilozi za životopis Ilije Jakovljevića. *Časopis za suvremenu povijest*, XXXIV/2002, 1, 159-174.
- KOZARČANIN, Ivo. Otrovi vremena i uspomena. *Savremenik*, XXVIII/1940, knj. 2, 11/12, 268-270.
- LEKSIKON HRVATSKIH PISACA. Jakovljević, Ilija. ŠK, Zagreb 2000, 301-302.
- LEKSIKON PISACA JUGOSLAVIJE. Jakovljević, Ilija. MS, Novi sad, sv. II., 516-517.
- LONČAREVIĆ, Vladimir. *Književnost i hrvatski katolički pokret*. Alfa, Zagreb, 2005.
- LONČAREVIĆ, Vladimir. *Luči Ljubomira Marakovića*. FTI, Zagreb, 2003.

- LOVRENOVIĆ, Ivan. Zemlja grobova. U: I. Jakovljević, *Konclogor na Savi*, Konzor, Zagreb 1999, 337-344.
- MARAKOVIĆ, Ljubomir. Književna smotra. *Hrvatska straža*, IX/1911, 48-50.
- MARAKOVIĆ, Ljubomir. Mahnićeva kritika hrvatske književnosti. *Čas*, XV/1921, 193-204.
- MARAKOVIĆ, Ljubomir. Naši saradnici: Ilija Jakovljević, *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 243-246.
- MARAKOVIĆ, Ljubomir. Romani našeg vremena. *Hrvatska prosvjeta*, XV/1928, 7/8, 170-176.
- MATOŠ, Antun Gustav. Kritika gosp. Jovana Hranilovića. *Novi list*, IX/1906, 34, 1.
- MIHANOVIĆ, Nedjeljko. Dva portreta: Ilija Jakovljević, Grgur Karlovčan. *Forum*, XXVII/1988, LVI-11/12, 600-609.
- MIHANOVIĆ, Nedjeljko. Predgovor u knjizi: *Jakovljević, Beretin, Filipović, Karlovčan*. Pet stoljeća hrvatske književnosti, NZMH, knj. 136, Zagreb, 1991, 7-16.
- MUSA, Šimun. *Život i književno djelo Ilije Jakovljevića*. Sveučilište u Mostaru, DHKHB, ZIRAL, Mostar, 1998.
- NOVAK, Božo. *Hrvatsko novinarstvo u XX. stoljeću*. Zagreb, 2005.
- P. [M. Pavelić?] Ilija Jakovljević: Studije i fejtoni. *Vrhbosna*, XXIII/1919, 23/24, 248.
- Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu*. Ur. S. Korenić. Zagreb, 1900.
- RADICA, Bogdan. Veliki strah: Zagreb, 1945. Poslije deset godina. *Hrvatska revija*, V/1955, 4, 399-412.
- SMERDEL, Ton. Naša književnost. *Nedjelja*, II/1930, 16, 6-8.
- TOMIĆ-KOVAČ, Ljubica. Književno djelo Ilije Jakovljevića. *Godišnjak instituta za jezik i književnost*, XIV/1985, 111-159 (ćir.).
- UJEVIĆ, Josip Mate. Ilija Jakovljević. *Hrvatska prosvjeta*, X/1923, 5, 224-230.
- (Vn.-) [Vinko Nikolić]. Dr. Ilija Jakovljević (1898.-1948.). *Hrvatska revija*, V/1955, 4, 381-382.
- Znameniti i zaslužni Hrvati te Spomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti 925-1925*. Jakovljević, Ilija. Zagreb 1925, 118.

## SUMMARY

Vladimir Lončarević

## ILIJA JAKOVLJEVIĆ'S LITERARY VIEWS

Ilija Jakovljević (1898-1948), a Croatian writer, a journalist and an editor had published during his thirty years of literary work, among other things, several theoretical articles about literature. In these articles he had worked out his opinions about the meaning and the tasks of literature and literary writers. Since he was, from 1915 to 1930, a participant of the Catholic Movement among Croats, which was initiated in 1903 by the Bishop of Krk, Antun Mahnić, he based his previously mentioned opinions on the Christian *philosophia perennis*. In accordance with this he demanded that the literature should adjust itself to a demand of unity of truth, goodness and beauty, be an authentic expression of Christian life of the writer seeking sanctity, as well as that the literature should serve the life of the people, but that the artistic freedom should not be spoilt by any external ideological tendencies. This article provides an insight into the already mentioned Jaovljević's literary views.

**Key words:** *Catholic literature, new arts, moral, aesthetics, tendency, people*